

LAPS/10/2026, 16.2.2026

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Viite: Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta tiistai 17.02.2026 klo 10.00 / HE 149/2025 vp / Asiantuntijapyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esityksen sisältöä yleissopimuksen näkökulmasta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu pitää hallituksen esitykseen sisältyviä ehdotuksia lähtökohtaisesti tarpeellisina.
- Ottaen huomioon lastenpsykiatrian, nuorisopsykiatrian ja lastensuojelun yhteisten asiakkaiden suuren määrän, on epä johdonmukaista, että välttämättömiksi katsottujen lastensuojelun ja lastenpsykiatrian yhteensovitetun yksiköiden velvoittavasta säätämisestä luovutaan, koska esityksen mukaan yhteensovitetun yksiköiden kohderyhmästä ja toiminnan sisällöstä ei ole vakiintunutta näkemystä.
- Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan yhteensovitetun yksiköiden kohderyhmästä, työn sisällöistä ja toteuttamisesta tulee säätää selkeästi ja velvoittavasti.
- Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan kasvatuksellisten keinojen käyttö erityisesti perhehoidossa jää epäselväksi.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotuksia aineiden ja esineiden poisottamisesta sinänsä perusteltuina, mutta sääntely perusteluineen jättää valitettavasti edelleen epäselväksi,

miten näissä tilanteissa perhehoidossa tulisi toimia, jos keskustelulla lapsen kanssa ei päästä yhteisymmärrykseen.

- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että mahdollisuus pidentää erityisen huolenpidon jaksoa ehdotetulla tavalla on kannatettava. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin muistuttaa, että lapsen oikeus läheissuhteisiin ja oikeus ylläpitää etnisiä, kulttuurisia, uskonnollisia ja kielellisiä juuriaan on otettava huomioon erityisen huolenpidon jaksoilla. Tämä velvollisuus korostuu mitä pidemmästä erityisen huolenpidon jaksosta on kyse.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää mahdollisuutta irtisanoa erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen aiempi sijaishuoltopaikka riskinä, jos tätä mahdollisuutta käytetään säästötoimenpiteenä, eikä arvioida jokaisen lapsen tilannetta ja lapsen etua yksilöllisesti erikseen.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotusta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta lähtökohtaisesti kannatettavana. Sijoituksen aikana lapsen oikeus läheissuhteisiin ja oikeus ylläpitää etnisiä, kulttuurisia, uskonnollisia ja kielellisiä juuriaan on otettava huomioon.
- Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että vaikka neljän kuukauden välein tarkastettava asiakassuunnitelma on lähtökohtaisesti kannatettava, on lapsen tilannetta, sijoituksen ja tuen sekä rajoitustoimenpiteiden tarvetta seurattava ja arvioitava jatkuvasti yksilöllisesti. Seurannan ja arvioinnin perusteella tulee tehdä, tarvittaessa välittömästikin, lapsen tarpeiden mukaisia muutoksia lapsen kuntoutukseen, sijoituspäätökseen sekä rajoituksiin.
- Esitetyt muutokset ja selvennykset laitoksen henkilöstön toimivaltaan käyttää voimakeinoja rajoitustoimenpiteiden yhteydessä edellyttävät, että työntekijöillä on riittävä koulutus ja osaaminen voimakeinojen käyttöön ja että he ymmärtävät myös voimakeinojen käyttöön liittyvän rikoslain sääntelyn.
- Lapsiasiavaltuutettu edellyttää, että oikeusministeriön nuorisorangaistussääntelyn kehittämistä koskevan hankkeen yhteydessä harkitaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun ensisijaisuutta suhteessa ehdottomaan vankeuteen alaikäisten rikosvastuun ylittäneiden lasten kohdalla.

- Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan alaikäisille vangeille on järjestettävä inhimilliset, lapsen tervettä kasvua ja kehitystä tukevat olosuhteet.
- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että Valtion lastensuojelulaitoksen johtajalta tulee nyt kirjattujen vaatimusten lisäksi edellyttää laillistetun sosiaalityöntekijän pätevyyttä ja riittävää kokemusta lastensuojelun sijaishuollon alalta.
- Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota Valtion lastensuojelulaitoksen johtosäännön hyväksymismenettelyyn, ratkaisuvallan keskittymiseen ja johtajan ohjauksen ja valvonnan ohuuteen. Hyvin strukturoitu moniportaisuus päätöksenteossa voisi lisätä laitoksen päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä ja siten turvata myös sijoitettujen lasten oikeuksia nykyistä paremmin.
- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että lastensuojelulain kokonaisuudistus siten, että laki kirjoitettaisiin uudelleen, on tarpeen. Lukuisia kertoja muutettu, sirpaleinen sääntely lisää tulkinnanvaraisuutta, tekee laista vaikeasti sovellettavan ja voi johtaa lasten oikeusturvan vaarantumiseen.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Yleistä

Esityksen tavoitteena on varmistaa lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen sekä lastensuojeluviranomaisten ja sijaishuoltopaikkojen riittävät toimivaltuudet tehdä työtään selkiyttämällä kasvatuksellisten rajojen asettamisen ja rajoitustoimien käytön edellytyksiä.

Tavoitteena on myös pyrkiä varmistamaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijaishuoltopaikasta luvatta poissaoleva lapsi löydetään nopeasti ja saadaan palautettua sijaishuoltopaikkaansa. Uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun keskeisenä tavoitteena on katkaista etenkin alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierre silloin, kun muilla palveluilla ei voida vastata lapsen tarpeisiin. Lisäksi ehdotuksilla pyritään parantamaan lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tosiasiallisesti päästä tarvitsemiinsa lastensuojelun ja terveydenhuollon palveluihin (lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetun yksiköiden toteuttaminen). Rajoitustoimia koskevilla muutoksilla pyritään turvaamaan lapsen sijaishuollon toteuttaminen ja lapsen perustuslain 7 ja 19 §:ssä säädettyjen oikeuksien toteutuminen sekä lapselle taattu etusija erityiseen suojeluun (HE s. 51–52).

Lapsiasiavaltuutettu pitää hallituksen esitykseen sisältyviä ehdotuksia lähtökohtaisesti tarpeellisina. Ehdotuksilla voi pääasiassa olla mahdollista päästä esitettyihin tavoitteisiin.

Lapsiasiavaltuutettu ilmaisee kuitenkin huolensa siitä, että lastensuojelulakia pyritään uudistamaan merkittävälläkin tavalla jälleen kerran vaiheittain, pala kerrallaan.

Lapsiasiavaltuutettu on useampaan kertaan ja viimeisimpänä juuri luovutetussa eduskuntakertomuksessa¹ nostanut esiin tarpeen lastensuojelulain kokonaisuudistukselle perustellen sitä lastensuojelun kriisiytyneellä tilanteella ja sillä, että vuonna 2008 voimaan tullutta lakia on uudistettu kymmeniä kertoja. Lukuisat muutokset ovat johtaneet sääntelyyn, jonka tulkinta ja noudattaminen on vaikeaa jopa juridiikan asiantuntijoille.

Edellä mainitun kehityksen seurauksena lasten oikeusturva voi vaarantua. On myös huomattava, että käytännön työssä sosiaalityöntekijöiden ja muiden lastensuojelun ammattilaisten on osattava lastensuojelulain lisäksi soveltaa siihen liittyviä muita sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevia säädöksiä. Kokonaisuuden hallinta muodostuu hyvin haasteelliseksi, jos primääristi sovellettava lastensuojelulaki ei ole selkeä ja ymmärrettävä. Lapsiasiavaltuutettu esittää vahvan toiveen, että edellä sanottu huomioidaan lastensuojelulain kokonaisuudistuksen 2. vaiheessa, jonka valmistelu on sosiaali- ja terveysministeriössä parhaillaan käynnissä.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettu yksikkö

Lapsiasiavaltuutettu esitti vuosikertomuksessa 2023 kannanoton ns. hybridiyksiköiden perustamisesta.² Lastensuojelun hybridiyksiköiden perustamiseen on osoitettu hankerahaa 0,5 miljoonaa euroa ensimmäisille vuosille (HE, s. 64). Hybridiyksikkö on lastensuojelun sijaishuollon laitospalvelu, johon on integroitu psykiatrian palvelut avohoitona ja hallituksen esityksessä siitä käytetään nimitystä lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettu yksikkö.

Esityksessä ehdotetaan, että lastensuojelulain 16 b §:ään ja terveydenhuoltolain 69 §:ään tehdään informatiiviset viittaukset sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettuun lakiin.

Viittauksilla korostetaan hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kokonaisuuksiksi sekä järjestää vaativia erityispalveluja tarvitsevien lasten palvelut hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä sekä sopia niistä hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksessa. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt olisivat tällaisia sääntelyssä tarkoitettuja vaativia erityispalveluja, joiden osalta hyvinvointialueiden ja erikoissairaanhoidon tulisi tehdä yhteistyötä (s. 118).

Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan (s. 63), tällaisten yksiköiden perustaminen on mahdollista nykyisen lainsäädännön perusteella ja niitä on jo perustettukin joillain alueilla. Lapsiasiavaltuutettu on jo hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa todennut, että ehdotetut informatiivisluonteiset viittaukset eivät ole riittävän selkeitä tai velvoittavia yksikön toteuttamiseksi. Kyseiset pykälät eivät sisällä mainintaa lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä ollenkaan, eivätkä kuvaa palvelujen sisältöä ja tarkoitusta, vaikka korostavatkin sinänsä tärkeän yhteistyön merkitystä terveyden- ja sosiaalihuollon välillä.

Lausuntokierroksen jälkeen STM on julkaissut (19.6.2025) hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksia koskevan soveltamisohjeen, jossa ohjataan hyvinvointialueita sopimaan lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä seuraavasti: ”Sopimuksessa on sovittava lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetettujen ns. hybridiyksiköiden järjestämisestä ja tuottamisesta. Sopimuksessa on sovittava, että lasten- ja nuortenpsykiatrian erikoissairaanhoidon tarjoaa lastensuojelun yksikölle tukea ja sinne sijoitetuille vaativahoitoisille lapsille pitää viedä psykiatrian avopalveluja. Yksikön sijaintikunnan kanssa tehdään yhteistyötä muun muassa niin, että lasten sivistykselliset oikeudet saadaan turvattua sijoituksen ajan. Sopimuksessa on sovittava, että yhteistyöalueella on vähintään yksi yksikkö, johon psykiatrian palvelua tuotetaan yliopistosairaalasta.” (HE, s. 107).

Esityksessä on tuotu esiin yhteensovitetettujen yksiköiden asema lastensuojelulain mukaisina sijaishuollon palveluyksiköinä, joihin erikoissairaanhoidon tuo lasten- tai nuortenpsykiatrian avopalveluja ja tukee yksiköiden toimintaa. Lisäksi esitykseen on täsmennetty, ettei kyse ole täysin uudesta sijaishuollon muodosta, kuten suljetun laitospalvelun osalta. Kuten esityksessä todetaan ”[p]alvelun sisältöä ei ole määriteltä lainsäädännössä tarkemmin, vaan alueilla on vapaus arvioida, millainen ratkaisu palvelee heidän aluettaan ja lastensuojelun sekä psykiatrian yhteisiä asiakkaita parhaiten koko palvelujärjestelmän kantokyky ja paikalliset tarpeet huomioiden” (s. 107).

Lapsiasiavaltuutettu pitää sinänsä hyvänä ministeriön ohjeistusta koskien yhteensovitetettujen yksiköiden perustamista. Lapsiasiavaltuutettu esittää kuitenkin huolen siitä, ettei ehdotettu sääntely (tai paremmin sen puute) edesauta esityksen tavoitteen toteutumista eli sitä, että lasten oikeus tosiasiallisesti päästä tarvitsemiinsa lastensuojelun ja terveydenhuollon palveluihin parantuisi.

Esityksessä todetaan lasten- ja nuorisopsykiatrian lähetemäärien nousseen hälyttävästi ja merkittävä syy kehitykselle näyttäisi olevan perustason osaamisen ja resurssien puute.

Esityksessä todetaan, että ”samat tekijät johtavat liian usein myös lasten huostaanottoihin ja kalliisiin sijoituksiin ratkaisematta kuitenkaan heidän ongelmiaan”. Lisäksi kerrotaan, että 23 prosenttia lastenpsykiatrisessa vuodeosastohoidossa olleista 7–12-vuotiaista ja 35 prosenttia nuortenpsykiatrisessa vuodeosastohoidossa olleista 13–17-vuotiaista on ollut vuoden aikana sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Vastaavasti lastensuojelun sijoittamista 7–12-vuotiaista 54 prosentilla oli mielenterveysperusteinen tutkimus- ja hoitokäynti vuoden aikana, 13–17-vuotiaista tällainen käynti oli 70 prosentilla (s. 20).

Esityksessä myös tunnistetaan (s. 84), että mahdollisimman varhain tapahtuvalla tuella voidaan vähentää esimerkiksi myöhempiä päihdehäiriöitä, syrjäytymistä ja rikollisuutta.

Lapsiasiavaltuutettu on korostanut lausunnossaan sivistysvaliokunnalle sisäisen turvallisuuden selonteosta³ tarvetta panostaa ennaltaehkäisevään toimintaan ja palveluihin nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisyssä.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan on epä johdonmukaista, että lasten- ja nuorisopsykiatrian tilanteen ollessa edellä kuvattu, välttämättömiksi katsottujen hybridiyksiköiden säätämisestä velvoittavasti ja täsmällisesti luovutaan, koska ”yhteensovitetujen yksiköiden kohderyhmästä ja siten toiminnan sisällöstä ei vielä ole vakiintunutta näkemystä” (s. 53). Tämän perusteellisempaa selvitystä useiden tahojen välttämättömäksi katsomasta palvelurakenteesta luopumiselle hallituksen esityksessä ei anneta. Lapsiasiavaltuutetulla ei ole tietoa siitä, miten tällaista näkemystä olisi pyritty keräämään.

Esityksessä todetaan, että yksiköistä ”on aluksi kerättävä käytännön kokemusta”.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että esitykseen sisältyvästä kuntouttavasta suljetusta laitospalvelustakaan ei ole minkäänlaista kokemusta. Lastenpsykiatrian ja lastensuojelun yhteiset asiakkaat ovat jälleen kerran vaarassa jäädä vaille tarvitsemaansa palvelua. Kuten edellä käy ilmi, näitä lapsia on tälläkin hetkellä paljon ja moni heistä on vailla riittävän tukevia ja hoitavia kasvuolosuhteita.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetujen yksiköiden kohderyhmästä, työn sisällöistä ja toteuttamisesta (ml. yhteistyö) tulisi säätää selkeästi ja velvoittavasti. Hallituksen esityksessä todetaan (s. 180), että ”[l]astensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetujen yksiköiden perustamista tuetaan ohjauksella, valtionavustuksella ja siihen liittyvällä tuella sekä kehittämistyön vaikutusten seurannalla ja arvioinnilla. Samalla arvioidaan mahdollisten velvoittavampien säädösmuutosten tarpeita”. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä,

että tällaista arviointia tehdään mahdollisimman pikaisesti, mielellään jo meneillään olevassa lastensuojelulain kokonaisuudistuksen 2. vaiheessa.

Kasvatuksellisten rajojen asettaminen sekä rajoitukset sijaishuollossa

Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun (4 a §)

Ehdotettu 4 a § koskee kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia (ml. avohuollon sijoitukset). Lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä lapsen suojelu on aikuisten vastuulla ja tässä tehtävässään aikuiset voivat määrätä myös rajoja, joista lapset eivät aina ole samaa mieltä. Tämä kuuluu normaaliin kasvatukseen, oli sitten kyse lapsen omasta perheestä tai sijaisperheestä tai lastensuojelulaitoksesta. Säännöksen 1 momentissa viitataan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, jälj. lapsenhuoltolaki) 1 §:ään, jossa säädetään lapsen huollosta.

Jatkovalmistelussa muun muassa asiakassuunnitelman yhteydessä kasvatukseen liittyviin sääntöihin ja käytäntöihin liittyvä keskustelu muutettiin velvoittavaan muotoon (s. 98).

Säännöskohtaisissa perusteluissa on pyritty selkeyttämään kasvatuksellisten keinojen eli rajojen asettamisen sisältöä sekä niiden eroa laitoshoidossa mahdollisiin rajoitustoimenpiteisiin. Rajan vetäminen kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden välille on lainsäädäntötasolla vaikeaa, joten myöskään säännöskohtaisten perusteluiden muotoilu ei ole helppo tehtävä.

Viittaamme tältä osin hallituksen esitysluonnokseen antamaamme lausuntoon kesäkuussa 2025.⁴ Nyt esitetyt säännöskohtaiset perustelut ovat pääosin samat kuin hallituksen esitysluonnoksessa. Käytännössä 4 a §:ään on nostettu pykälätasolle pieni osa aiemmista säännöskohtaisista perusteluista ja loput on jätetty edelleen perusteluiden varaan. Pykälätasoisien sääntelyn tarkentaminen voi parhaimmillaan antaa jonkin verran vahvempaa ”selkänokkaa” käytännön soveltamistilanteiden ratkaisemiseksi, mutta esityksen perusteella on edelleen vaikea arvioida, missä määrin se tosiasiallisesti selkeyttää kasvatuksellisten rajojen asettamista.

Ehdotetussa 4 a §:ssä viitataan lapsenhuoltolain 1 §:ään, jossa määritellään lapsen huollon tarkoitus, lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, iän ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito ja oikeus suojeluun kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lisäksi 1 §:n 3 momentin mukaan ”[l]asta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja

aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.” Viittauksesta huolimatta ehdotetussa 4 a §:ssä toistetaan osin samoja asioita.

Ehdotetun 4 a §:n mukaan lapselle voidaan asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri mieltä. Tämän korostaminen on sinänsä ymmärrettävää, mutta lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että termi rajojen asettaminen (tässä yhteydessä) pitää sisällään jo ajatuksen siitä, että rajoja tarvitaan, koska lapsi itse ei välttämättä vielä osaa tai kykene toimimaan oman etunsa kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Yleisesti voidaan ajatella, kuten esityksessäkin on pyritty kuvaamaan, että kasvatuksessa määritellään rajoja, jotta lapsen kasvu ja kehitys on tasapainoista ja hän voi hyvin. Kyse ei ole siitä, onko lapsi niistä samaa vai eri mieltä. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että ennemminkin säännöksessä mainittaisiin nimenomaisesti (jos asiaa halutaan korostaa), että rajojen asettamisesta keskustellaan lapsen kanssa eli lapsen mielipide selvitetään ja otetaan huomioon rajoja asetettaessa. Lastensuojelulaissa on yleinen säännös lapsen mielipiteestä ja toivomuksista (5 §), joten viittaus siihen on myös mahdollinen.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että rajojen asettamisen yhteydessä sallittu fyysiseen koskemattomuuteen puuttuminen jää edelleen epäselväksi. Esimerkkinä säännöskohtaisissa perusteluissa annetaan edelleen ainoastaan sijoitetun lapsen ohjaaminen fyysisesti kevyesti olkapäältä (s. 113), mikä soveltuu todennäköisesti vain hyvin pieneen osaan kasvatuksellisia tilanteita.

Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta (4 b – c §)

Ehdotetun uuden 4 b §:n mukaan lapselta tulisi ottaa pois aineet ja esineet, joita alle 18-vuotias ei saa pitää hallussaan lainsäädännön nojalla. Säännöksen mukaan edellytysten täytyessä myös tietyt muut lapsen hallussa olevat muut kuin edellä tarkoitetut aineet tai esineet olisi otettava lapselta pois (mm. päihitymystarkoitukseen käytettävät aineet/esineet, aineet/esineet, jotka soveltuvat vaarantamaan esim. lapsen tai toisen henkilön henkeä tai tervettä, rahavarat tai viestinnän mahdollistamat laitteet). Säännös soveltuisi sekä perhehoitoon että laitoshoitoon sijoitettuun lapseen. Poisottamisesta olisi ilmoitettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai muulle hyvinvointialueen toimivaltaiselle viranhaltijalle. Poisottamisesta tehtävästä päätöksestä säädettäisiin 4 c §:ssä. Poisottamisesta olisi tehtävä päätös, jos poisotettava ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotuksia sinänsä perusteltuina ja on mahdollista, että niiden avulla voitaisiin jossain määrin tukea lapsen päihteetöntä elämää ja mahdollisesti vähentää tai ainakin estää hetkellisesti väkivaltaista käyttäytymistä. Joka tapauksessa lapsen hallussa olevien päihteiden, teräaseiden tai muiden lapselle tai muille vaaraa aiheuttavien aineiden ja esineiden poisottotilanteiden tulisi toimia perhehoitajille ja lastensuojelun ammattilaisille ”herätyksenä” siihen, että lapsi voi olla lisätuen tai esimerkiksi päihdehoidon tarpeessa.

On myös huomattava, että säännös koskee hyvin erilaisia tilanteita sen soveltuessa mm. lailla hallussapidon kieltävien aineiden ja esineiden ohella myös esimerkiksi viestintävälineisiin. Tavoitteena voi olla lapsen riittävän yöunen ja levon turvaaminen, mutta mobiililaitteiden ym. poisottamisella voidaan pyrkiä estämään myös muun muassa päihteiden ostamista ja välittämistä tai rikollista käyttäytymistä. Rajanveto ehdotetun 4 a §:n mukaisen kasvatuksellisen rajaamisen toteutetun teknisten laitteiden haltuunoton ja ehdotetun 4 b §:n välillä voi käytännössä olla haastava.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti perhehoitajalla on hyvin rajatut keinot aineiden ja esineiden poisottamiseen, jos lapsi ei suostu niitä vapaaehtoisesti luovuttamaan tai edes myönnä, että hänellä on tällaisia aineita tai esineitä hallussaan. Säännöksen perusteluissa korostetaan lapsen kanssa keskustelua ja kannustamista toimimaan vapaaehtoisesti, mutta henkilötarkastusta perhehoitajalla ei ole oikeutta tehdä, vaikka aikuisella olisi vahva epäily siitä, että lapsella on hallussaan poisotettavia aineita tai esineitä. Perhehoitaja ei siis voisi tarkistaa esimerkiksi lapsen reppua tai taskuja. Lapsen huoneen tarkastamiseen ei perusteluissa oteta kantaa lainkaan. Rajoitustoimenpiteiden käyttö (luku 11) on mahdollista edelleen vain lastensuojelulaitoksessa. Sääntely perusteluineen jättää valitettavasti epäselväksi, miten perhehoidossa tulisi toimia, jos keskustelulla lapsen kanssa ei päästä yhteisymmärrykseen.

Lapsiasiavaltuutettu ilmaisee huolensa siitä, että näiden haasteellisten kasvatustilanteiden epäonnistuessa ainoaksi keinoksi helposti nähdään lapsen siirto lastensuojelulaitokseen. Perhehoitosuhteen katkeaminen voi kuitenkin olla monella tapaa lapsen edun vastaista. Lapsiasiavaltuutettu korostaa perhehoitajille annettavan koulutuksen, ohjeistuksen ja tuen tärkeyttä, jotta heillä on valmiudet kohdata vaikeampiakin tilanteita. Koulutuksen lisäksi tarvitaan selkeät toimintaohjeet.

Rajoitukset sijaishuollossa

Esityksessä ehdotetaan useita muutoksia sijaishuollon aikaisiin rajoitustoimenpiteitä koskevaan 11 lukuun. Lapsiasiavaltuutettu pitää mahdollisena, että ehdotetut muutokset osaltaan parantavat mahdollisuuksia puuttua ja ehkäistä esimerkiksi lapsen päihteiden käyttöä tai osallistumista rikolliseen toimintaan.

Esitetyt muutokset ja selvennykset laitoksen henkilöstön toimivaltaan käyttää voimakeinoja (aineiden ja esineiden poisottamisessa, kiinnipidossa ja henkilöntarkastuksessa lapsen kiinnioton ja kuljettamisen yhteydessä) edellyttävät, että työntekijöillä on riittävä koulutus ja osaaminen voimakeinojen käyttöön ja että he ymmärtävät myös voimakeinojen käyttöön liittyvän rikoslain sääntelyn. Lisäksi on varmistettava, aiempaakin paremmin, että lastensuojelun asiakkaina olevat lapset tuntevat oikeutensa ja kanavat, joiden avulla he voivat saada mahdolliset oikeusturvaloukkaukset asianmukaiseen käsittelyyn.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotuksia lapsen luvattomien sijaishuoltopaikasta poistumisten estämiseksi sekä lapsen kiinniottamiseksi ja löytämiseksi tervetulleina (68 a – 69 e §). Sääntelyn tarkentaminen tehostaa lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan viranomaisten toimintamahdollisuuksia lapsen suojelutehtävässä sekä selkiyttää viranomaisten toimivaltuuksia.

Lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt esitysluonnosta koskevassa lausunnossaan huomiota ehdotetun 68 a ja 69 b §:n mukaiseen sääntelyyn koskien lapsen kiinniottoa ja kiinnipitämistä laitoksessa ja sen piha-alueella ja esittänyt pohdittavaksi sääntelyn tarkentamista tilanteessa, jossa lapsi tavoitettaisiin laitoksen alueen välittömästä läheisyydestä. Sääntelyä ei jatkovalmistelussa ole tarkennettu, joten lapsiasiavaltuutettu toistaa huomionsa siitä, että säännökset eivät mahdollista lapsen siirtämistä esimerkiksi taluttamalla lastensuojelulaitokseen, jos lapsi on päässyt luvatta poistumaan ja jää oleskelemaan laitoksen välittömään läheisyyteen.

Erityisen huolenpidon jakso

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että mahdollisuus pidentää erityisen huolenpidon jaksoa ehdotetulla tavalla (60 a-c §) on kannatettava. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin huomauttaa, että valtuutetun tapaamat sijaishuollon piirissä olevat lapset ovat tuoneet esiin ystävyys- ja läheissuhteiden merkityksen ja niiden ylläpitämisen vaikeudet sijaishuollossa erityisesti lastensuojelulaitoksissa ja erityisen huolenpidon osastoilla. Myös Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston (European Network of Ombudspersons for Children ENOC) syksyllä 2024 julkaistuun selvitykseen ”The Protection and Promotion of the Rights of Children in Alternative Care”⁵ sisältyvissä suosituksissa

korostetaan lapsen oikeutta ylläpitää merkityksellisiä suhteita perheeseensä ja muihin läheisiinsä sekä mahdollisuutta ylläpitää etnisiä, kulttuurisia, uskonnollisia ja kielellisiä juuriaan. Lapsen oikeus läheissuhteisiin ja edellä mainittuihin identiteetille merkityksellisiin tekijöihin on otettava huomioon erityisen huolenpidon jaksoilla. Tämä velvollisuus korostuu mitä pidemmästä erityisen huolenpidon jaksosta on kyse.

Hallituksen esityksen mukaan silloin, kun erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voi lapsen tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen irtisanoa edellä tarkoitetun sijaishuoltopaikan. Lapsiasiavaltuutettu pitää mahdollisuutta irtisanoa lapsen aiempi sijaishuoltopaikka riskinä, jos tätä mahdollisuutta käytetään säästötoimenpiteenä, eikä arvioida jokaisen lapsen tilannetta yksilöllisesti erikseen. Koska lastensuojelun pyrkimyksenä on turvata lapselle mahdollisimman hyvä hoito ja kasvatusta sekä niiden jatkuvuus, ei sijaishuoltopaikan irtisanominen ole useinkaan perusteltua lapsen edun näkökulmasta. Kyse on usein säästötoimenpiteistä, vaikkakin joissain tilanteissa voi olla EHO-jakson alkaessa jo nähtävissä, että nuoren paluu entiseen sijoituspaikkaan ei ole mahdollista eikä lapsen edun mukaista.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että vielä valmisteluvaiheen lausuntokierroksella säännöksen (60 b § 4 momentti) sanamuotona oli ”Jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voi irtisanoa edellä tarkoitetun sijaishuoltopaikan, mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista.” Nyt ehdotetusti hyvinvointialue voisi lapsen tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen irtisanoa sijaishuoltopaikan. Vaikka periaatteessa kokonaisarvioinnilla voidaan tarkoittaa lapsen edun mukaista lopputulosta ja säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että irtisanomista ei voi perustella ainoastaan kustannussyillä, näemme riskinä, että ehdotettu säännös johtaa taloudellisten seikkojen vahvempaan painottamiseen lapsen edun sijaan.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Palvelun kohderyhmä ja sijoittamisen edellytykset

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotusta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta lähtökohtaisesti kannatettavana. Jatkovalmistelussa edellytyksiä lapsen sijoittamiseksi suljettuun laitospalveluun on pyritty määrittelemään luonnosesitystä tarkkarajaisemmin ja ikärajaksi ehdotetaan säädettävän 12 vuotta. Alle 12-vuotias lapsi voitaisiin kuitenkin myös sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, jos siihen olisi erityisiä syitä.

Palveluun voitaisiin siis lähtökohtaisesti sijoittaa lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta ja aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, jos se on välttämätöntä hänen suojelemisekseen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä sekä hänen tarvitsemiensa kuntouttavien palvelujen ja pitkäjänteisen tuen järjestämiseksi.

Esityksen mukaan vakavaa vaaraa koskevan käyttäytymisen on oltava yhteydessä lapsen rikollisiin tekoihin, joita ovat väkivallan käyttäminen ja muut rikolliset teot (s. 100).

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että palvelu on tarkoitettu lapsille, joilla on väkivaltakäyttäytymistä, mutta ei esimerkiksi psykiatrisen sairaalahoidon tarvetta. Väkivaltakäyttäytyminen on usein sidoksissa päihdeongelmaan, mielenterveysongelmiin sekä arjen hallinnan vaikeuksiin. Esityksen mukaan kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa voitaisiin vahvistaa lapsen mielenterveyttä, katkaista päihteiden käyttö ja ylläpitää päihteettömyyttä, tarjota kuntouttava arki mukaan lukien lapsen huolenpitoon liittyvä vahva ohjaus, turvallisten aikuisten läsnäolo ja valvonta sekä tukea oppivelvollisuudesta suoriutumista.

Vaikka sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun tapahtuisi lastensuojelulaissa säädetyn perusteiden eikä se voisi olla rangaistus rikosseuraamusmerkityksessä (s. 53), lapsiasiavaltuutettu katsoo, että joissain tapauksissa kuntouttava suljettu laitospalvelu voi olla alaikäiselle rikosvastuun ylittäneelle rikoksesta tuomitulle lapselle suljettua vankilaa parempi vaihtoehto.

Lapsiasiavaltuutettu on tuonut aiemmin esiin sosiaali- ja terveysministeriölle⁶ sekä eduskunnan lakivaliokunnalle⁷ antamissaan lausunnossaan edellyttävänsä, että alaikäisten vankien sijoittamista lastensuojelulaitoksiin koskevaa sääntelyä valmistellaan tiiviissä yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön ja oikeusministeriön kesken. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan alaikäisten vankien tilanne tulee pikimmiten ratkaista niin, että heille järjestetään inhimilliset, lapsen tervettä kasvua ja kehitystä tukevat olosuhteet.

Lapsiasiavaltuutettu edellyttää, että nuorisorangaistussääntelyn kehittämishankkeen yhteydessä harkitaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun ensisijaisuutta suhteessa etenkin vankeuteen alaikäisten rikosvastuun ylittäneiden seuraamuksista päätettäessä. Mahdollisuutta lastensuojelulaitossijoitukseen on pidettävä tosiasiallisena seuraamusvaihtoehtona.

Sijoituksen kesto ja päätöksenteko (ml. erityisistä rajoituksista)

Sijoitus suljettuun laitospalveluun olisi voimassa toistaiseksi, mutta se tulisi lopettaa heti, kun 49 a §:n mukaisia edellytyksiä sijoitukselle ei enää olisi. Lapsi sijoitetaan kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun kiireellisestä sijoituksesta tehtävällä päätöksellä (38 § 2 momentti) tai huostaanottoon liittyvällä sijoituspäätöksellä (43 §). Erityisistä rajoituksista kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa säädettäisiin uudessa 71 §:ssä. Rajoitukset ovat tiukat, mutta niillä on myös ymmärrettävät perusteet. Rajoituksista tehdään valituskelpoiset päätökset, jotka voivat olla voimassa korkeintaan vuoden.

Huomioiden, että sijoituksen yhtenä edellytyksenä on, että lapsen suojeleminen 71 §:ssä tarkoitetuilla erityisillä rajoituksilla on välttämätöntä, lapsiasiavaltuutettu pitäisi perusteltuna selkeyttää esityksessä, tuleeko sijoituksen ajalle määräajaksi tehdyistä 71 §:n mukaisista rajoitustoimenpiteistä tehdä uudet muutoksenhakukelpoiset päätökset huostaanottoa ja/tai sijaishuoltopaikan muuttamista koskevan päätöksenteon yhteydessä silloin, jos asianosainen hakee huostaanoton lopettamista tai sijaishuoltopaikan muuttamista sijoituksen ja rajoitustoimenpiteiden voimassaoloaikana.

Ehdotetun 49 a §:n säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 121) todetaan, että vakavaan antisosiaaliseen kehityspolkuun liittyvän väkivaltarikollisuuden sekä vakaviin psykiatriin häiriöihin liittyvän väkivaltaisen käyttäytymisen erottaminen tavalliseen nuoruusiän kehitykseen liittyvästä käytösoireilusta on keskeistä. Koska 43 §:n mukaista sijoituspäätöstä tai 44 §:n mukaista hakemusta tehdessä edellytetään nimenomaisesti asiantuntija-arviota lapsen tilanteesta silloin, kun lapsi on jo kiireellisesti sijoitettu kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun (ehdotettu 49 c §), lapsiasiavaltuutettu pyytää valiokuntaa arvioimaan, tulisiko sääntelyä tai sen perusteluja täsmentää siltä osin, että sijoitus edellyttää aina asiantuntija-arvioita lapsen kehityksestä ja käytöksen taustalla olevista syistä.

Esityksen mukaan lapsen tilannetta arvioitaisiin neljän kuukauden välein järjestettävässä asiakassuunnitelmanneuvottelussa, jonka tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että vaikka neljän kuukauden välein tarkastettava asiakassuunnitelma on lähtökohtaisesti kannatettava, on lapsen tilannetta, sijoituksen ja tuen sekä rajoitustoimenpiteiden tarvetta seurattava ja arvioitava jatkuvasti yksilöllisesti. Seurannan ja arvioinnin perusteella tulee tehdä, tarvittaessa välittömästäkin, lapsen tarpeiden mukaisia muutoksia lapsen kuntoutukseen, sijoituspäätökseen sekä rajoituksiin.

Muut huomiot

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että lapsen läheissuhteiden turvaamiseen on syytä kiinnittää huomiota myös kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa yllä mainitun erityisen huolenpidon jakson tapaan. Läheissuhteiden turvaaminen korostuu mitä pidempään sijoitus kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa jatkuu.

Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä, että esityksen lapsivaikutusten arvioinnissa on tunnistettu myös tarve kiinnittää huomioita asuinyksiköihin turvallisuusratkaisuihin, sijoitettavien lasten ikäjakaumaan, lasten turvallisuuden varmistamiseen sekä ammattilaisten osaamiseen, sitoutuneisuuteen ja läsnäoloon arjessa. Kuten esityksessäkin tuodaan ilmi, lapset itse ovat esimerkiksi katsoneet, että päihdeongelmaisia ja vakavaa väkivaltaa käyttäviä ja rikoksia tekeviä lapsia ei tulisi sijoittaa samaan asuinyksikköön.

Suljettua laitospalvelua koskevassa lapsivaikutusten arvioinnissa arvioidaan laitospalvelun välittömien vaikutusten kohdistuvan arvioilta noin 20–25 lapseen. Ehdotetun Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan Valtion lastensuojelulaitoksella olisi velvollisuus tuottaa kuntouttavaa suljettua laitospalvelua vähintään yhdessä palveluyksikössä. Alkuun yksiköitä olisi ilmeisesti vain yksi.

Kuten hallituksen esityksessäkin tunnistetaan (s. 77), suljetun laitospalvelun riskinä voi olla lasten ohjautuminen väkivaltaisesti käyttäytyvien ja rikoksia tekevien lasten vaikutuspiiriin ja laitokseen saattaa muodostua alakulttuurisia ilmiöitä sekä turvallisuusuhkia. Esityksen mukaan tätä pyrittäisiin torjumaan erityisesti toimivilla tilaratkaisuilla sekä rajoittamalla asuinyksiköihin sijoitettavien lasten määrää ja kiinnittämällä huomioita eri sukupuolia edustavien lasten sijoitteluun. Tätä ei esityksessä kuitenkaan avata tarkemmalla tasolla. Laitoksessa, jossa on tarkoitus nimenomaan kuntouttaa lapsia ja estää väkivaltaikäyttäytymistä, on kiinnitettävä erityistä huomioita jokaisen lapsen suojeluun ja hyvinvointiin.

Valtion lastensuojeluyksiköitä koskevat esitykset

Hallituksen esityksessä laki THL:n alaisista lastensuojeluyksiköistä ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella lailla Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Samalla selkeytettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen asemaa itsenäisenä virastona, selkeytettäisiin laitoksen ohjausta ja valvontaa sekä päätöksentekoon liittyvää toimivaltaa. Valtion lastensuojelulaitoksilla on, esityksenkin mukaan, ”sijaishuollon kaikkein vaativin tehtävä” ja se

tuottaa useita lasten perus- ja ihmisoikeuksia perustavanlaatuisesti rajoittavia palveluja, joten laitoksen ohjaukseen ja valvontaan sekä päätöksentekoon tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa Valtion lastensuojelulaitosten johtajalta edellytetystä koulutusvaatimuksesta. Hallituksen esityksessä (3 §) johtajalta edellytetään ”soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa, tehtävän edellyttämää monipuolista kokemusta, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja johtamiskokemusta”. Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että Valtion lastensuojelulaitoksen toiminnasta vastaavalta johtajalta edellytetään mainittujen vaatimusten lisäksi laillistetun sosiaalityöntekijän muodollista pätevyyttä sekä lastensuojelun sijaishuollon vahvaa tuntemusta.

Valtion koulukodeissa on toiminut THL:n asettama monijäseninen johtokunta, jonka yhtenä lakisääteisenä tehtävänä on ollut hyväksyä Valtion koulukotien (VKK) ja vankilan perheosaston johtosääntö sekä kehittää, valvoa ja yhteensovittaa lastensuojeluyksiköiden toimintaa. Hallituksen esityksessäkin viitatussa (kohta 2.9.1) valvontapäätöksessä (Valvira Dnro V/2065/2025), Valvira kiinnitti huomiota VKK:n toiminnan johtamisjärjestelmän epäselvyyksiin, jotka näyttäisivät vaikuttaneen heikentävästi palvelujen tuottajan omavalvontaan sekä palveluyksiköiden palvelujen laatuun ja asiakasturvallisuuteen. Valvira kehotti VKK:ta turvaamaan palvelun asiakas- ja potilasturvallisuuden sekä laadulliset edellytykset ja vastuut palveluiden tuottamisesta täyttäen niille säädetyt edellytykset koko sen ajan, kun palveluja toteutetaan.

Käsillä olevassa hallituksen esityksessä tämän tasoinen johtokunta lakkautetaan. Esityksen mukaan vain valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivalle koululle asetetaan johtokunta, jonka tehtävänä olisi (laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta 2 § 2 momentti) koulun johtavan rehtorin nimittäminen laitoksen johtajan esittelystä. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ehdotettavat 1 (koulun johtokunnan muodostaminen) ja 2 (johtavan rehtorin nimittäminen) momentti vastaavat nykytilaa.

Laitoksen johtamisesta säädetään lain 3 §:ssa. Sen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ”[t]arkoituksena on selkiyttää [laitoksen johtajan] nimittämisprosessia ja siirtää nimittämistoimivalta voimassa olevan lain mukaiselta johtokunnalta THL:lle. Ehdotettu muutos olisi välttämätön, koska viraston johtajan nimittämisestä vastaavaa johtokuntaa ei jatkossa olisi”. Johtokunnan lakkauttamista perustellaan (s. 43–44), viitaten valtiovarainministeriön ohjeeseen valtionhallinnon toimintojen järjestämisessä noudatettavista periaatteista, mutta valtion

lastensuojelulaitoksen johtamisen ja valvonnan organisointi ja sen perusteet jäävät osin epäselviksi. Esitetty laki selkeyttää palvelun tuottajan roolia, mutta jättää valtion lastensuojelulaitoksen tuottaman palvelun järjestäjätahon epäselväksi. Esityksestä ei, ainakaan selkeästi, ilmene, onko palvelun järjestäjä jokin sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 4 §:n mukaisista palvelunjärjestäjistä, vai ehkä THL. Tämä kohta vaatii ehdottomasti selkeyttämistä.

Uuden lain 3 § 2 momentissa säädetään työjärjestyksen hyväksyjästä ja työjärjestyksen sisällöstä. Ehdotetussa momentissa "[l]aitoksen organisaatiosta, sisäisestä työnjaosta, asioiden käsittelystä ja ratkaisemisesta sekä toiminnan muusta järjestämisestä määrätään laitoksen johtajan hyväksymässä työjärjestyksessä." Aiemmin johtokunnan hyväksymä työjärjestys siirtyy siten laitoksen johtajan hyväksyttäväksi. Esityksessä ei kuitenkaan selkeytetä, kuka tai mikä taho työjärjestyksen laatii. Seuraavissa 3 §:n 3 ja 4 momenteissa säädetään, että johtaja ratkaisee viraston päätettävät asiat, joita ei ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty muun virkamiehen ratkaistavaksi, ja että hän voi ottaa ratkaistavakseen myös asian, jonka viraston virkamies saa työjärjestyksen mukaan ratkaista. Toisin sanoen laitoksen johtajalle keskitetään aiempaan verrattuna merkittävästi ratkaisuvalltaa.

Lapsiasiavaltuutettu pitää riskialttiina, että Valtion lastensuojelulaitoksen johtaja hyväksyy itsenäisesti työjärjestyksen, jossa säädetään hänen ratkaisuvallastaan. Lisäksi esityksen perusteella jää epäselväksi, mikä taho ohjaa Valtion lastensuojelulaitosten johtajaa hänen vaativassa tehtävässään. Esityksen 14 §:ssä todetaan, että tulosohjauksesta vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja toimintaa valvovat hyvinvointialueet ja Lupa- ja valvontavirasto.

Käytännössä nämä tahot jäävät usein kauas lastensuojelulaitosten arjesta. Ottaen huomioon Valtion lastensuojelulaitoksen vaatimaan ja kriittisen tehtävän, on ratkaisuvallan keskittäminen laitoksen sisälle riskialtista. Hyvin strukturoitu moniportaisuus päätöksenteossa voisi lisätä laitoksen päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä ja siten turvata myös sijoitettujen lasten oikeuksia nykyistä paremmin. Vähimmäisedellytys on, että johtajan pätevyydestä säädetään esitettyä tiukemmin.

Esityksessä ehdotetaan, että Valtion lastensuojelulaitos voisi tuottaa vankilan perheosastopalvelun itse tai hankkia sen osin tai kokonaan yksityiseltä palveluntuottajalta. Aiemmin esitysluonnoksessa ehdotettu vankilan perheosastoa koskeva ostopalvelukielto on siten poistettu ja ehdotettuun lakiin Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta on lisätty uutta vankilan perheosastoa koskevia säännöksiä. Lapsiasiavaltuutetulla ei ole

huomautettavaa sääntelyyn. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin painottaa, että perheosaston toiminnasta tähän asti kertynyt kokemus ja osaaminen on hyödynnettävä asianmukaisella tavalla ja toimintaan on varattava riittävästi resursseja. Lastensuojelulain jatkovalmisteluissa on tarkasteltava myös vankilan perheosastolle sijoitettavien lasten oikeutta varhaiskasvatukseen sekä sijoitukseen sisältyviä kategorisia yläikärajoja, jotta lapsia ei eroteta vanhemmistaan lapsen edun vastaisella tavalla.

Lopuksi

Yleisesti ottaen lapsiasiavaltuutettu pitää lastensuojelulain muutoksia tarpeellisina ja hyvin perusteltuina. Esitetty sääntely siirtää lastensuojelun painopistettä lisääntyvän kontrollin suuntaan, mikä hyödyttää osaa lapsista. Valtaosa lastensuojelun tuen tarpeessa olevista lapsista ei kuitenkaan käyttäydy siten, että nyt säädetyt muutokset koskettaisivat heitä. He jäävät odottamaan tulevia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja sekä lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa koskevia lakimuutoksia, joilla toivottavasti pystytään tukemaan ja edistämään nykyistä paremmin lastensuojelun piirissä olevien lasten hyvinvointia ja tervettä kasvua ja kehitystä.

Hallituksen esitystä on valmisteltu tiukassa aikataulussa, mikä näkyy jossain määrin myös hallituksen esityksessä. Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että näinkin mittaviin lastensuojelulain muutosten valmisteluun käytetään kaikki tarvittava aika ja resurssit, jotta sillä saavutetaan asetetut tavoitteet. Tämä vaatimus koskee myös vielä valmisteilla olevaa lastensuojelulain uudistuksen 2. vaihetta. Vain näin voimme vakuuttua siitä, että laki suojelee lapsia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Jyväskylässä 16.2.2026

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Jenni Saukkola
juristi

¹ Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2026:1. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/5a75667a-760b-4671-870d-e2ec8c510ca8>

² Lapsiasiavaltuutettu (2024). Vakavasti väkivaltaiset ja itsetuhoiset lapset tarvitsevat hybridiyksikköjen apua [kannanotto]. <https://lapsiasia.fi/-/kannanotto-hybridiyksikot>

³ Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston selonteosta sisäisestä turvallisuudesta, erityisesti nuorisoa koskien, 16.10.2025. LAPS/141/2025. Verkossa https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_siv_vns62025vp

⁴ Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, 17.6.2025. LAPS/55/2025. Verkossa https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stm_lastensuojelulaki2025

⁵ Verkossa <https://enoc.eu/wp-content/uploads/ENOC-Synthesis-report-2024-FV.pdf>

⁶ Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, 17.6.2025. LAPS/55/2025. Verkossa https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stm_lastensuojelulaki2025

⁷ Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi, 24.11.2025. LAPS/171/2025. Verkossa https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_lav_he1492025vp